

Список використаних джерел

1. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / Г.О. Андрощук, О.В. Дем'яненко, І.Б. Жилаєв, Л.В. та ін. (упорядкування). – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 448 с.
2. Біла книга–2 Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / Дем'яненко О.В., Доровських А.В., Кулаков С.А., Лі А. (упорядкування). – К.: Парламентське вид-во, 2008, – 246 с.
3. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / Автор–упорядник: Г.О. Андрощук – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 384 с.
4. Азгальдов Г.Г. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов: Учебное пособие / Г.Г. Азгальдов, Н.Н. Карпова. – М.: Международная академия оценки и консалтинга, 2006. – 400 с.
5. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
6. Бутнік–Сіверський О.Б. Економіко–правові проблеми забезпечення оцінки та обліку майнових прав інтелектуальної власності // Право України. – 2011. – №3. – С. 149–157.
7. Мендрул А.Г. Оценка стоимости нематериальных активов / А.Г. Мендрул, В.С. Ларцев. – К: «Полиграф–Информ», 2004. – 264 с.
8. Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю / За ред. П.М. Цибульова: монографія / П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінов, Ю. Суїні. – К.: «К.І.С.», 2005. – 448 с.
9. Пузыня Н.Ю. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов / Н.Ю. Пузыня. – СПб.: Питер, 2005. – 352 с.

І.Б. НЕЧАЮК,

аспірантка, Академія фінансового управління

Фінансова політика та її вплив на соціально–економічний розвиток України

У статті проаналізовано напрями ефективної фінансової політики, досліджено пріоритетні галузі бюджетного фінансування в умовах світової фінансової кризи та визначена роль бюджетного дефіциту в механізмі фінансової політики держави.

Ключові слова: фінансова політика України, бюджетне фінансування, світова фінансова криза, бюджетний дефіцит.

В статье проанализированы направления эффективной финансовой политики, исследованы приоритетные области бюджетного финансирования в условиях мирового финансового кризиса и определена роль бюджетного дефицита в механизме финансовой политики государства.

Ключевые слова: финансовая политика Украины, бюджетное финансирование, мировой финансовый кризис, бюджетный дефицит.

The article analyzes the trends of effective financial policies, research priority areas of budget financing in the global financial crisis and the role of budget deficits in the mechanism of financial policy.

Keywords: financial policy of Ukraine, financing, the global financial crisis, the budget deficit.

Фінансова політика охоплює центральну ланку системи економічних відносин і відіграє провідну роль у реалізації загальнодержавних функцій. Організація і регулювання цих відносин здійснюються відповідно до діючого фінансово–правового поля та стану суспільно–економічного розвитку країни.

Постановка проблеми. Дослідженню змісту, обґрунтуванню принципів, переваг та недоліків у проведенні фінансової політики в Україні сьогодні приділяється значна увага. Фінансова політика є об'єктом дослідження провідних спеціалістів академічних установ, предметом дискусій для практиків, представників законодавчих та виконавчих органів на різних владних рівнях.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свою діяльність розв'язанню питань формування фінансової політики різних територіальних рівнів, слід виокремити дослідження М. Азарова, В. Базилевича, О. Барановського, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, М. Карліна, С. Ковальчук, І. Луїної, І. Лютого, В. Опаріна.

Метою статті є визначення бюджетного дефіциту у механізмі фінансової політики України.

У контексті досягнення даної мети автором вирішуються такі завдання:

- розглянуто напрями витрачання бюджетних коштів для забезпечення проведення ефективної фінансової політики країни;
- проаналізовано необхідність «дефіцитного фінансування» як способу досягнення ефективного попиту;
- визначено пріоритетні галузі бюджетного фінансування в умовах світової фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу. У фінансовій політиці знаходять своє відображення корінні інтереси суб'єктів суспільства: фізичних і юридичних осіб та їх відносини з державою. Завдяки фінансової політики реалізуються на основі реалізації цілей соціально–економічної політики держави.

Це не означає, що фінансова політика є пасивним відображенням соціально-економічної політики. Вона впливає з соціально-економічної політики і в подальшому безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток та формує цілі соціально-економічної політики держави. Але щоб фінансова політика могла сприяти розвитку економіки та економічній політиці, вона мусить своєчасно виявляти потребу у фінансових ресурсах певної ланки народного господарства та джерела їх мобілізації. Причому мобілізація необхідних ресурсів не повинна обмежувати розвиток окремих підприємств чи суб'єктів суспільства, які виявилися джерелом формування цих ресурсів. Загалом розвиток фінансової політики характеризується трьома напрямками:

а) підвищення суспільного добробуту. Для цього фінансова політика повинна сприяти зростанню ефективності виробництва і, в першу чергу, підвищенню продуктивності праці;

б) мобілізація і використання фінансових ресурсів для забезпечення розширеного відтворення, соціально-культурних заходів, оборони, управління та інших потреб суспільства;

в) удосконалення фінансового механізму, який зумовлює формування оптимального обсягу фінансових ресурсів та їх найраціональнішого розміщення й використання та заборону технологій, що загрожують здоров'ю людини. При цьому виробничі підрозділи мають нести витрати з відшкодування відновлення довкілля [1, с. 46].

Фінансова політика, зокрема податкова та бюджетна, має орієнтуватися на загальноекономічні пріоритети та відповідати обґрунтованим параметрам, серед яких виокремлюємо такі важливі показники структури державних видатків:

– параметри інвестиційної активності (частка державних інвестицій у ВВП);

– «базові» державні видатки, які включають фінансування загальнодержавних функцій, що забезпечують дієздатність держави та надання нею мінімального набору суспільних послуг;

– рівень «соціалізації» бюджету (частка соціальних трансфертів у ВВП) [2, с. 70].

Державні капітальні інвестиції вважаються такими, що мають позитивний вплив на економічне зростання. Разом із тим існують обґрунтовані пропорції розподілу між поточними і капітальними видатками. Стосовно оптимального рівня державних інвестицій для економіки існують різні точки зору. Вважається, що державні інвестиції не повинні бути надмірними і їхня гранично припустима межа повинна бути на рівні 2% ВВП, а при перевищенні – відбувається витіснення приватних інвестицій, що уповільнює темпи нагромадження капіталу в довгостроковій перспективі. Якщо державні інвестиції фінансуються за рахунок податкових надходжень або внутрішніх запозичень, спостерігається зменшення наявного обсягу приватних інвестицій, що в економічній науці дістало назву «ефект витіснення приватних інвестицій державними» (crowding out). На основі аналізу статистичних даних встановлено, що фінансування державних інвестицій

за рахунок податкових надходжень більшою мірою витісняє приватні інвестиції, ніж боргове фінансування. Перешкоджаючи розвитку недержавного (ринкового) сегмента фінансової системи, надмірний рівень державних інвестицій призводить до вилучення фінансових ресурсів у реального сектора і домогосподарств, що не сприяє активізації виробничої функції фінансів [2, с. 72].

Загалом політика державних інвестицій як складова фінансової політики повинна враховувати циклічність та стадію економічного розвитку. При уповільненні темпів економічного зростання доцільно фінансувати такі інвестиції за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень у межах до 3% ВВП на рік, що підтверджується світовим досвідом. При високих темпах економічного зростання фінансування державних інвестицій доцільно здійснювати за рахунок переважно внутрішніх неподаткових джерел, що нейтралізуватиме дію «ефекту витіснення».

Як уже зазначалося, активізація виробничої функції фінансів потребує раціонального використання фінансових ресурсів держави на поточні видатки. За прийнятою в економічній науці класифікацією виокремлюються «базові» державні видатки (core spending), що включають видатки на державне управління, оборону, правопорядок та безпеку; освіту і охорону здоров'я та утримання інфраструктури. Фактично «базові» державні видатки відповідають статистичному терміну «державне споживання», що розраховується шляхом зменшення загальних обсягів державних витрат на обсяги державних інвестицій і соціальних трансфертів за методологією Міжнародних фінансових стандартів (IFS). Вагомість таких видатків для економічного зростання ставиться на один щабель із фундаментальними факторами – капіталом та працею. Базові державні видатки в Україні знаходяться на рівні 20% ВВП, що відповідає аналогічному рівню у розвинених країнах. Рівень таких видатків залежить від ефективності використання бюджетних ресурсів виконавчою владою і є своєрідним показником того, скільки така влада коштує суспільству [3, с. 196].

Значною мірою рівень базових державних видатків залежить також і від рівня комерціалізації таких сфер, як охорона здоров'я та освіта. У практиці розвинених країн середній показник питомої ваги державних видатків на освіту та охорону здоров'я становить близько 13% ВВП. В Україні протягом 2001–2011 років частка видатків на охорону здоров'я й освіту зросла з 7,0 до 9,7% ВВП. Порівняно нижча, ніж у розвинених країнах, частка таких видатків свідчить про існування певних диспропорцій у структурі державних видатків в Україні і необхідність у перспективі переорієнтації державних фінансових ресурсів на підвищення цієї частки за умови обмеження базових державних видатків 20% ВВП [4, с. 148]. В окремих роботах такі видатки за рівнем впливовості на економічне зростання прирівнюються до інвестицій і розглядаються як інвестиції у людський капітал. Такий методологічний підхід застосовував Д. Ландау, який не включав витрати на освіту до продуктивних державних витрат і відносив їх до заощаджень у широкому розумінні (broadly defined saving) [5, с. 105].

Важливим завданням фінансової політики є нарощування фінансових ресурсів України загалом на основі зростання базових факторів формування ВВП – прибутку, заробітної плати та обсягів податків на виробництво (за виключенням субсидій, пов'язаних з виробництвом) як потенційних джерел фінансових ресурсів. Одним із важливих елементів фінансової політики має стати її спрямованість на усунення диспропорцій у розподілі первинних доходів між працею, капіталом і державою [2, с. 75].

Неокейнсіанці відстоювали ідею «дефіцитного фінансування» як способу досягнення ефективного попиту. Вони доводили необхідність великих державних витрат, не зважаючи на зростання державного боргу. Проте величезні хронічні дефіцити державних бюджетів і ті проблеми, які супроводжували недостатнє фінансування державних витрат, поклали початок новій науковій течії. Представники стокгольмської школи (Е. Ліндаль, Г. Мюрдаль, Е. Лундберг, Б. Олін.) по-новому вирішували проблему фінансування бюджету. Вони відстоювали теорію «циклічного балансування бюджету», тобто пристосування прибутків і витрат бюджету до економічного циклу. Держава мала покривати дефіцити бюджету, що виникали в період кризи, надлишками, утвореними в періоди економічних підйомів.

Загалом ефективність фінансової політики залежить від обсягу фінансових ресурсів, які є необхідними для задоволення визначеного рівня потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

Але світова фінансова криза призупинила вище перелічені позитивні тенденції у розвитку економіки. Сьогодні фінансова криза в усьому світі стала основною причиною зростання бюджетного дефіциту, через яку доходи бюджету суттєво впали. Витрати ж, навпаки, зростають, оскільки будь-яка розвинута держава намагається підтримати економіку за рахунок зниження податків і збільшення державних інвестицій.

Дефіцит державного бюджету України на 2011 рік становить 35 343 000 тис. грн., особливо відчутним у даному випадку є падіння темпів зростання ВВП. Хоча деякі політики і науковці наполягають на набагато вищому відсотку дефіциту стосовно ВВП, стверджуючи про прихований дефіцит. Так, наприклад, економісти оцінювали дефіцит державного бюджету на 2009 рік у 10% валового внутрішнього продукту, вважаючи, що доходи державного бюджету завищені на 20 млрд. грн.

Економічна теорія зазначає, що під час кризи має бути скорочене оподаткування, що матиме наслідком зменшення доходів до бюджету, і збільшення витрат, таким чином, свідомо провокується дефіцит державного бюджету. А у період подальшого підйому необхідно збільшити податкові надходження і зменшити видатки уряду, так позитивне бюджетне сальдо піде на покриття державного боргу, що виник у період спаду.

Однак питання дефіцитності чи бездефіцитності державного бюджету на 2011 рік неоднозначне. Більшість тих, хто бореться за дефіцит, наводить як приклад розвинені європейські країни з їхньою стратегією послаблення контролю за бюджетним дефіцитом і здійснення м'якої монетарної політики.

Україна має досить обмежені можливості (порівняно з розвиненими країнами) з покриття дефіциту бюджету за рахунок зовнішніх запозичень. Хоча б тому, що навряд чи нині хтось із приватних інвесторів захоче купувати цінні папери українського уряду. Частково тому, що на світових фінансових ринках є криза ліквідності, частково через те, що ризики для багатьох надто високі.

Тому Україні в даній кризовій ситуації, з огляду на ризики скорочення експортоорієнтованого виробництва внаслідок падіння світового попиту та ускладнення платежів за експортними операціями, необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на розширення внутрішнього попиту на групу експортоорієнтованих товарів і тим самим посилення ролі внутрішнього виробництва. Для цього достатньо буде започаткувати нові інфраструктурні та житлові будівельні проекти, що фінансуються з бюджету.

Зважаючи на ризики виникнення фінансової нестабільності, доцільно переглянути бюджет, збільшивши обсяги капітальних видатків, зокрема будівельних, не посилюючи при цьому дефіциту. Також важливо передбачити створення стабілізаційного фонду, кошти якого спрямовуватимуться на забезпечення всіх гарантійних зобов'язань держави, що посилять довіру до намірів уряду проводити виважену та збалансовану бюджетну політику.

Під час фінансової кризи стратегічним напрямом діяльності уряду є стимулювання збільшення інвестицій у реальний сектор національної економіки. Для цього крім активізації реалізації проектів Євро-2012 необхідно розблокувати приватизаційні процеси. Також необхідно ухвалити низку законопроектів, розроблених урядом і спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України.

А це доцільно розробити короткострокові регіональні програми інноваційно-інвестиційної діяльності, встановивши найважливіші для території напрями інвестування; розробити систему місцевих пільг для інвесторів, які будуть здійснювати пріоритетні проекти.

В умовах фінансової кризи потрібно обережно здійснювати витрати на соціальні програми (зокрема, стосовно виплати допомоги громадянам). Хоча витрати на соціальні програми стимулюють сукупний ринковий попит, надмірне захоплення ними призводить зрештою до зменшення зацікавленості частини населення в підвищенні власного життєвого рівня, тому підтримка має бути на рівні мінімальної достатності. Водночас слід враховувати можливості бюджету щодо здійснення таких заходів на середньо – і довгострокову перспективу. Соціальні видатки не слід розглядати серед стимулів розвитку економіки чи антикризових заходів, а навпаки, їх нарощування можливе лише за умови поступального економічного розвитку.

Пріоритетними напрямками державного фінансування мають стати загальнодержавні функції, інвестиції в інфраструктуру та фундаментальну науку, забезпечення мінімальних соціальних стандартів з одночасною розбудовою змішаної пенсійної системи та системи медичного страхування. Така мо-

дель успішно реалізована у США, Новій Зеландії, Ірландії та окремих країнах континентальної Європи [6, с. 428].

Висновки

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що в даний «кризовий» час фінансова політика держави повинна спрямовуватися на нарощування інвестиційних видатків, адже ці витрати дадуть змогу посилити внутрішній попит. До речі, саме таким чином в різний час виходили з кризової ситуації найбільші економіки світу – і демократичні США, і тоталітарна Німеччина. Також потрібно зменшити податковий тиск на малий та середній бізнес, забезпечити максимальне сприяння діяльності інвесторів будь-якого рівня на території України, цілеспрямовано підтримувати національного виробника.

Список використаних джерел

1. Азаров М.Я., Ярошенко Ф.О., Єфименко Т.І., Андрущенко В.Л. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету /

Науково-дослідний фінансовий ін-т при МФУ / Азаров М.Я. (голова ред. кол.). – К.: НДФІ, 2004. – 712 с. – С. 16.

2. Даниленко А.І., Алимов О.М., Барановський О.І. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: у 3 т. / Інститут економіки та прогнозування НАН України / Анатолій І.Д. (ред.). – К.: Фенікс, 2008. Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. – К.: Фенікс, 2008 – 467 с. – С. 70.

3. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К.: Наукова думка, 2010. – 432 с. – С. 196.

4. Пустовойт О. Модель ресурсокористування України: окремі підсумки та штрихи розвитку // Економіка України. – 2006. – №9. – С. 146–150. – С. 148.

5. Юхименко П.І. Сучасні тенденції і стратегія фінансової політики України // Фінанси України. – 2009. – №10. – С. 101–110. – С. 105.

6. Easterly W. Fiscal Policy and Economic Growth: an Empirical Investigation // W. Easterly, S. Rebelo // Journal of monetary economics. – 2008. – №32(3). – P. 417–58, с. 428.

С.В. ОНІКІЄНКО,

к.е.н., Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Криза концепції пруденційного регулювання банківської діяльності

Розглядаються теоретичні і практичні аспекти регулювання банківської діяльності в контексті положень, запропонованих Базельським комітетом. Проаналізовано можливі пояснення невдач пруденційного регулювання, що пропонуються Базель II: нездатність оцінки індивідуального ризику банкрутства банку, неспроможність передбачення системного ризику і нездатність до управління фінансовими інноваціями.

Ключові слова: Базельський комітет, пруденційне регулювання, банкрутство банку, системний ризик, фінансові інновації.

Рассматриваются теоретические и практические аспекты регулирования банковской деятельности в контексте положений, предложенных Базельским комитетом. Проанализированы возможные варианты объяснения неудач пруденциального регулирования, предлагаемого Базельским комитетом: неспособность к оценке индивидуального риска банкротства банка, неспособность предусмотреть системный риск и неспособность к управлению финансовыми инновациями.

Ключевые слова: Базельский комитет, пруденциальное регулирование, банкротство банка, системный риск, финансовые инновации.

The article is devoted to the theoretical and practical aspects of banking regulation in the context of the Basel committees' propositions. It was reviewed the main possi-

ble explanations for the breakdown of the Basel prudential regime: inability to measure the individual risk of a bank failure, inability to anticipate systemic risk and inability to manage financial innovation.

Keywords: Basel committee, prudential regulation, bank failure, systemic risk, financial innovations.

Постановка проблеми. Неочікувана гострота перебігу і масштабність економічних та соціально-політичних наслідків міжнародної фінансової кризи, яка зародилася у самому серці фінансової системи – банківській системі, спонукають органи регулювання і нагляду до висновку, що існуючі міжнародні положення з регулювання діяльності банків потребують удосконалення. Концепція пруденційного регулювання, покладена в основу Базель II, має бути критично переглянута з метою надання відповідних рекомендацій. Першим кроком на цьому шляху має стати робота над помилками – вивчення системних причин регуляторних невдач.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Аналіз наукових джерел і публікацій показує, що дослідженню проблеми регулювання банківської діяльності в умовах глобалізації приділяється значна увага як українських, так і іноземних науковців і практиків. Так, у працях С. Братанович, Х. Грюнінга, О. Вовчак, Д. Діамонда, В. Зінченка, І. Івасіва, О. Кіреєва, О. Ковальова, В. Корнеєва, О. Любуна, В. Міщенко висвітлюються питання, пов'язані з інтерпретацією існуючих міжнародних положень з регулювання банківської діяльності. З іншого бо-